

Nauki społeczne w „Alkoholizmie i Narkomanii” – 25 lat doświadczeń

Social sciences in “Alkoholizm i Narkomania” – 25 years of experience

Grażyna Świątkiewicz

Instytut Psychiatrii i Neurologii, Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami, Warszawa

Abstract – The first issue of the quarterly of „Alkoholizm i Narkomania” (AiN) was published in the autumn of 1988. The aim of this article is to present the twenty-five-year history of the journal as a highly reputable social science publication. From its inception, AiN was intended to be a publication forum for research and the integration of the research community realising the government funded interdisciplinary Central Research and Development Programme (Centralny Program Badawczo-Rozwojowy) that formed the basis for the working out of a comprehensive strategy for the solution of alcohol and drug related problems. An analysis of the published material over the last 25 years shows that the journal has consistently maintained its interdisciplinary approach to the problematic of psychoactive substance use, publishing both social psychology and biological research results. Analysis also shows that despite the challenges of dynamically changing external conditions, the scientific standard of work published in AiN has systematically improved.

Key words: psychoactive substance, social science, publications

Streszczenie – Jesienią 1988 roku, 25 lat temu ukazał się pierwszy zeszyt kwartalnika „Alkoholizm i Narkomania” (AiN). Celem artykułu jest prezentacja dwudziestopięcioletniej historii czasopisma z perspektywy publikacji reprezentujących nauki społeczne. Z założenia AiN miał być forum umożliwiającym publikowanie wyników badań i integrację środowiska badaczy, realizujących dotowany przez państwo interdyscyplinarny Centralny Program Badawczo-Rozwojowy, stanowiący podstawę do wypracowania całościowej strategii rozwiązywania problemów związanych z używaniem alkoholu i narkotyków. Analiza opublikowanych w ciągu 25 lat zeszytów wykazała, że czasopismo konsekwentnie utrzymywało interdyscyplinarne podejście do problematyki używania substancji psychoaktywnych, udostępniając swoje łamy dla publikowania wyników badań zarówno biologicznych, jak i psychospołecznych. Analiza wykazała również, że mimo problemów związanych z dynamicznymi zmianami uwarunkowań zewnętrznych, systematycznie poprawiały się standardy naukowe publikowanych w AiN prac.

Słowa kluczowe: substancje psychoaktywne, nauki społeczne, publikacje

WPROWADZENIE

Dwadzieścia pięć lat temu, jesienią 1988 roku ukazał się pierwszy numer kwartalnika „Alkoholizm i Narkomania” (AiN). Pierwszy zeszyt liczył 206 stron drukowanych na, jak to wtedy nazywano, powielaczowym papierze z zieloną kartonikową

okładką, na której widniał napisany czarnymi literami tytuł czasopisma. Od drugiego numeru okładka była biała, ale jakość papieru nie uległa zmianie.

Inicjatorami powołania czasopisma do życia było Polskie Towarzystwo Psychiatryczne i Instytut Psychiatrii i Neurologii (IPiN) w Warszawie. W pierwszym odrdakcyjnym tekście zdefiniowano obszar tematyczny przyszłych artykułów i odbiorców AiN. Zapowiadano, że w kwartalniku zamieszczane będą artykuły poświęcone problemom związanym z alkoholem i innymi substancjami psychoaktywnymi. Od początku założono, że czasopismo ma mieć charakter interdyscyplinarny i ma być kierowane do szerokiego kręgu odbiorców: pracowników nauki, służby zdrowia, osób pomagających ludziom z problemami alkoholowymi i problemami związanymi z używaniem narkotyków oraz działaczy społecznych.

W tym miejscu warto przypomnieć wcześniejsze wydarzenia, które spowodowały, że niekorzystne zjawiska społeczne i zdrowotne, związane z używaniem alkoholu i narkotyków, zysały rangę problemów społecznych, dzięki czemu państwo wygęzkowało fundusze na działania profilaktyczne, leczenie i badania. Już pod koniec lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia pojawiły się w Polsce postulaty kompleksowej polityki wobec alkoholu. Ważną rolę odegrała tu opublikowana w 1968 roku książka Andrzeja Święcickiego „Alkohol – zagadnienia polityki społecznej” (1). W latach siedemdziesiątych pojawiło się kilka istotnych publikacji i ekspertyz, których autorzy podjęli trud diagnozy problemu pijaństwa w Polsce, a także próbowali poszukiwać strategii jego ograniczania (2–7). Kwestią tą zajmował się także Komitet Badań i Prognoz „Polska 2000” (8). To prozdrowotne lobby, w którego skład, oprócz środowiska badaczy, wchodził przedstawicielstwo lecznictwa odwykowego, spowodowało powołanie Stałej Komisji Rady Ministrów do spraw Walki z Alkoholizmem i utworzenie skromnego funduszu celowego na badania nad alkoholem. Wyniki badań zespołu ekspertów początkowo ukazywały się w postaci opracowań do użytku wewnętrznego, dopiero w 1981 roku został opublikowany „Raport o problemach polityki w zakresie alkoholu” (8). Publikacja ta ukazała się w okresie gorącej debaty medialnej, w której władze były oskarżane o intencjonalne rozpijanie społeczeństwa. Uchwalona w 1982 roku ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (9) była zwieńczeniem wysiłków zmierzających do stworzenia państwowej, kompleksowej strategii ograniczania problemów związanych z alkoholem.

Publiczna dyskusja na temat narkomanii zainicjowana została pokazaniem w telewizji w lutym 1981 roku filmem dokumentalnym o życiu polskich narkomanów (10). Do końca tego samego roku w polskiej prasie ukazało się ponad 300 artykułów na temat narkomanii. Była to liczba przewyższająca łączny bilans wszystkich doniesień na ten temat w całym okresie powojennym (11). W debacie publicznej dominowały drastyczne historie o młodych ludziach, budujące wizje narkomanii jako plagi, która zagraża młodzieży (12). W 1985 roku problem został zinstytucjonalizowany uchwaloną przez Sejm ustawą o zapobieganiu narkomanii (13).

Oba zjawiska stały się przedmiotem gorącej publicznej debaty w okresie legalnego działania „Solidarności”, kiedy to na fali „festiwalu wolności słowa” o wielu problemach społecznych, wcześniej ocenzurowanych, media po raz pierwszy informowały opinię publiczną.

Dodatkowym efektem nadania rangi problemów społecznych obu zjawiskom było wyegzekwowanie przez państwo funduszy na realizację badań. W latach 1981–1985 na badania, w ramach Programu Międzyresortowego MR.II.22 „Zdrowotne i społeczne problemy związane z alkoholem i innymi substancjami uzależniającymi”, przeznaczono 600 mln złotych, a w latach 1986–1990 na realizację Centralnego Programu Badawczo-Rozwojowego CPBR 11.8 „Zapobieganie skutkom alkoholizmu i narkomanii” – 2 600 mln złotych (14). Kierownikiem tego drugiego programu był prof. Ignacy Wald z Instytutu Psychiatrii i Neurologii.

PIONIERSKIE LATA „ALKOHOLIZMU I NARKOMANII” 1988–1993

W ramach CPBR w wielu ośrodkach realizowane były badania, uwzględniające medyczne, biologiczne, biochemiczne, farmakologiczne, socjologiczne, psychologiczne oraz prawne i ekonomiczne aspekty alkoholizmu i narkomanii. Brakowało forum do udostępniania wyników tych badań. Czasopismo „Alkoholizm i Narkomania” w założeniach miało stać się takim forum, a także przyczynić się do integracji interdyscyplinarnego środowiska badaczy zajmujących się substancjami psychoaktywnymi. CPBR miał charakter wyraźnie utylitarny, w projekcie interdyscyplinarność służyła za podstawę do wypracowywania całościowej strategii rozwiązywania problemów związanych z używaniem alkoholu i narkotyków. Czasopismo AiN było swego rodzaju uzupełnieniem tego projektu.

Kształt czasopisma

Pierwszym redaktorem „Alkoholizmu i Narkomanii” był Jan Karol Falewicz, socjolog współpracujący z Ośrodkiem Badań Naukowych przy Zarządzie Głównym Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego, a także działacz przeciwalkoholowy. Od pierwszego numeru widać, że redakcja aspirowała do stworzenia czasopisma, które jest czymś więcej niż instrumentem popularyzacji badań realizowanych w ramach CPBR. Od pierwszego numeru pojawia się tłumaczony na angielski tytuł czasopisma, spis treści i krótkie podsumowanie na końcu każdego artykułu. Zawartość zeszytu podzielono na następujące działy: Prace przeglądowe, Z warsztatów badawczych, Z badań i doświadczeń zagranicznych, Recenzje i polemiki oraz Sprawozdania. Trzy ostatnie działy w pierwszych latach funkcjonowania czasopisma spełniały ważną misję udostępniania wiedzy na temat badań i stosowanych w innych krajach strategii reagowania na problemy związane z używaniem substancji. W tym czasie polscy badacze mieli bardzo ograniczony dostęp do zagranicznych publikacji, jak również współpracy na forum międzynarodowym.

Do połowy 1991 roku czasopismo było wydawane ze środków Funduszu Przeciwdziałania Alkoholizmowi i Funduszu Zapobiegania Narkomanii, od połowy 1991 roku – ze środków Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej przeznaczonych na rozwój profilaktyki i rozwiązywanie problemów alkoholowych. W tym okresie

nastąpiła zmiana redaktora i w kolejnych dwóch latach redagowaniem czasopisma zajmowali się Janusz Sierosławski i Antoni Zieliński, socjologowie pracujący w IPIŃ.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że już rok po ukazaniu się pierwszego numeru AiN rozpoczął się w Polsce proces transformacji polityczno-gospodarczej. Wśród licznych zmian legislacyjnych, jakie temu procesowi towarzyszyły, była likwidacja tak zwanych funduszy celowych, m.in. funduszy, z których finansowano AiN, co drastycznie zmniejszyło środki, jakimi mogła dysponować redakcja.

Oprócz problemów finansowych, wiele innych czynników związanych z wyjątkowymi zawirowaniami historycznymi, które odbijały się na wszystkich obszarach życia w Polsce, spowodowało, że w okresie od jesieni 1988 roku do końca 1994 roku, kiedy po raz ostatni wydany został numer z szatą graficzną przypominającą broszurę, ukazało się zaledwie 14 zeszytów.

Zawartość merytoryczna zeszytów wydawanych w okresie pionierskim

Tylko raz w pierwszym numerze zamieszczony został lapidarny „regulamin ogłaszania prac w „Alkoholizmie i Narkomanii”. Publikowane artykuły znacznie różniły się schematem organizacji treści, liczbą stron, stylem podawania piśmiennictwa. Pojawiały się nawet doniesienia z badań bez powoływania się na literaturę, szczególnie ubogie pod tym względem były artykuły z obszaru nauk społecznych.

Z analizy treści 14 zeszytów wynika, że zgodnie z zamierzeniami czasopismo miało charakter interdyscyplinarny. Około jedna trzecia artykułów, umieszczonych w działach „prace przeglądowe” i „z warsztatów badawczych” była poświęcona zagadnieniom biomedycznym, w tym biochemicznym i farmakologicznym. Publikacje te są analizowane w zamieszczonym w tym numerze artykule Bogusława Habrata.

Wśród artykułów z obszaru nauk społecznych reprezentowane były: socjologia, psychologia, epidemiologia oraz takie zagadnienia jak metody terapii, profilaktyka oraz polityka społeczna. Zdecydowanie więcej artykułów dotyczyło kwestii związanych z alkoholem (prawie 70%) niż z narkotykami, kilka natomiast – zarówno alkoholu, jak i narkotyków. Redakcja AiN, dążąc do wyrównania tych dysproporcji, w numerze szóstym apelowała o nadsyłanie tekstów na temat narkomanii.

Dominowały artykuły z dziedziny socjologii, epidemiologii, psychologii i profilaktyki. Prace socjologiczne traktowały m.in. o kulturowych uwarunkowaniach nadużywania alkoholu i narkotyków, patologiiach systemu społecznego jako podłoża rozwoju alkoholizmu, wzorach picia, zmieniających się regulacjach normatywnych, społecznym rozumieniu abstynencji i umiaru. Prezentowały wyniki badań nad reakcjami społecznymi wobec alkoholu, społecznymi postawami wobec narkomanii jako problemu społecznego, a także nad postawami wobec narkomanów i nosicieli wirusa HIV.

Prace dotyczące profilaktyki koncentrowały się na programach i oddziaływaniach adresowanych do młodzieży i ocenie ich skuteczności, pojedyncze dotyczyły profilaktyki jako formy polityki społecznej wobec alkoholu. Publikowano wyniki ewaluacyjnych badań programów szkolnych.

Prace z dziedziny psychologii skupiały się na populacji osób uzależnionych od alkoholu, które przebywały w placówkach leczenia alkoholowego. Prezentowano

profile psychologiczno-społeczne uzależnionych kobiet i mężczyzn, badano poziom agresji w tej populacji, a także problemy rozwojowe dzieci z rodzin alkoholików. Zdarzyły się też prace psychologiczne przedstawiające wyniki badań realizowanych wśród młodzieży spoza populacji rodzin z problemem uzależnienia, analizujące postawy i przekonania młodych ludzi wobec przyczyn zachowań szkodliwych oraz kontaktów ze środkami uzależniającymi.

Artykuły epidemiologiczne odnosiły się do rozpowszechnienia uzależnień lekowych w różnych krajach, rozpowszechnienia związanych z alkoholem problemów, np. wypadków drogowych oraz rozpowszechnienia nadmiernego picia alkoholu.

Nieco rzadziej pojawiały się artykuły na temat terapii uzależnień. Analizowano w nich przydatność i skuteczność stosowanych, głównie w leczeniu alkoholowym, metod terapeutycznych, np. treningu umiejętności społecznych. Zdarzały się też szersze ujęcia problemu terapii, np. analiza barier w dostępie do leczenia odwykowego.

Pojedyncze publikacje dotyczyły polityki wobec alkoholu, wpływu transformacji – która, jak wiadomo, przyniosła istotną liberalizację kontroli nad obrotem alkoholem – na wielkość spożycia.

Ostatni zeszyt AiN opublikowany w tzw. pionierskim okresie w całości poświęcono problematyce związanej z AIDS. Było to wydanie specjalne pod auspicjami Europejskiego Biura WHO, Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego i IPIŃ. W wydaniu tym międzynarodowe grono autorów prezentowało dane epidemiologiczne, nowe spojrzenia na leczenie narkomanów w kontekście HIV oraz nowe wyzwania, jakie stanęły przed strategiami profilaktycznymi.

W latach 1988–1993 autorami publikowanych w AiN prac byli przede wszystkim pracownicy Instytutu Psychiatrii i Neurologii. Prace autorów z innych instytucji i placówek badawczych to mniej niż jedna czwarta publikacji.

WPROWADZANIE STANDARDÓW WZOROWANYCH NA ZAGRANICZNYCH CZASOPISMACH – LATA 1994–2001

W 1994 roku redaktorem naczelnym czasopisma został Zenon Kulka, psychiatra i ówczesny kierownik Zakładu Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami. Rok wcześniej (1993) Minister Zdrowia utworzył Państwową Agencję ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA) oraz Biuro ds. Narkomanii. Obu agencjom powierzono koordynację działań mających za zadanie ograniczanie problemów związanych z substancjami psychoaktywnymi. Obie w ramach swojej specjalizacji (alkohol, narkotyki) dysponowały funduszami na wspieranie badań naukowych. PARPA i Biuro od 1994 roku dotowały wydawanie AiN. Nowy redaktor naczelny zdecydował, że w kwartalniku będą zamieszczane reklamy leków, które przez kolejne lata były dodatkowym źródłem finansowania. Umożliwiło to znaczną jakościową poprawę szaty graficznej, wnętrza zeszytu, a także okładki (kolorowa i lakierowana). Zrezygnowano z techniki powielaczowej, skład, druk, wykonanie okładki i oprawę powierzono profesjonalistom. Pojawił się szczegółowy regulamin ogłaszania prac, uwzględniający zarówno strukturę nadsyłanych tekstów, ich długość, jak i wymagany styl podawania

cytowanego piśmiennictwa. Warto też odnotować, że zakwalifikowane do druku prace, recenzje i sprawozdania były honorowane finansowo, co z pewnością ułatwiało pozyskiwanie tekstów. Przez kolejne lata regularnie ukazywały się cztery zeszyty w roku.

Zawartość merytoryczna

W latach 1994–2001 wyrównała się proporcja publikowanych w AiN artykułów reprezentujących nauki biologiczne i społeczne, z niewielką przewagą tych ostatnich. Wzrosła proporcja artykułów traktujących o innych niż alkohol substancjach psychoaktywnych, głównie narkotykach, ale także tytoniu. W efekcie udział publikacji dotyczących alkoholu zmniejszył się do 50%. Ponad jedna trzecia artykułów o innych substancjach dotyczyła wyłącznie narkotyków, a pozostałe uwzględniały ogólnie substancje psychoaktywne, wśród nich alkohol, kilka – nikotynę. Podobnie jak w okresie pionierskim, czasopismo utrzymało swój multidyscyplinarny charakter. W grupie artykułów społecznych reprezentowane były prace psychologiczne, socjologiczne, epidemiologiczne, prace z obszaru profilaktyki i metod terapii uzależnień, a także polityki alkoholowej i narkotykowej.

Najczęściej pojawiały się prace psychologiczne (ponad jedna trzecia), zdecydowanie dominowały te poświęcone różnym czynnikom ograniczającym lub zwiększającym ryzyko picia alkoholu przez młodzież. Poszukiwano związków między piciem alkoholu a poczuciem koherencji, stylami życia, oczekiwaniami wobec alkoholu, czy wpływem rodziny i rówieśników; badano też wpływ wczesnego sięgania po alkohol na zachowania młodych dorosłych. Wszystkie one wpisywały się w nurt poszukiwania tak zwanych czynników ryzyka i czynników chroniących młodzież przed sięganiem po alkohol. Nurt ten był w tamtym czasie obecny w wielu badaniach europejskich i amerykańskich. Zakładano, że wyniki tych badań mogą być wykorzystane przy konstruowaniu skutecznych programów profilaktycznych adresowanych do młodzieży. Dodatkowo część prac odnosiła się do czynników ryzyka używania narkotyków i/lub wszelkich substancji psychoaktywnych. Prace psychologiczne dotyczące dorosłych stanowiły zdecydowaną mniejszość. Prezentowano wyniki badań prowadzonych na osobach uzależnionych od alkoholu leczonych w placówkach odwykowych. Poszukiwano charakterystycznych dla tych osób cech osobowości, deficytów poznawczych oraz czynników pomagających utrzymać abstynencję bądź stanowiących predyktory nawrotów picia.

W porównaniu z poprzednim okresem, zdecydowanie wzrosła liczba doniesień na temat metod terapii (prawie jedna czwarta). Po połowie rozłożyły się proporcje prac dotyczących różnych aspektów leczenia osób uzależnionych od alkoholu i tych na temat leczenia uzależnień lekowych. W pierwszych rozważano skuteczność różnych metod terapii, jak również poszukiwano odpowiedzi na pytanie, jak mierzyć efekty leczenia. W większości tych drugich prac analizowano różne aspekty stosowania substytucyjnej terapii metadonem i oceniano jej skuteczność.

W poprzednim okresie prawie wszystkie publikacje epidemiologiczne dotyczyły alkoholu. W kolejnym – opisywano wyniki badań na temat rozpowszechnienia uży-

wania narkotyków przez młodzież, w nielicznych tylko pracach szacowano rozpowszechnienie używania substancji psychoaktywnych, z uwzględnieniem alkoholu. Badania były prowadzone wśród młodzieży z dużych miast, np. w Warszawie, Krakowie, Łodzi. W każdym z nich stosowano odmienne metody pomiaru, co powodowało problemy w interpretacji różnic w rozpowszechnieniu tego zjawiska w poszczególnych miastach.

W porównaniu z pionierskim okresem, zmniejszyła się proporcja zamieszczanych w AiN prac z dziedziny socjologii. W doniesieniach socjologicznych dominowały wyniki badań ankietowych prowadzonych w społecznościach lokalnych na temat postaw wobec osób uzależnionych od narkotyków i alkoholu, wiedzy i postaw wobec HIV i AIDS, jak również społecznych przekonań dotyczących rangi alkoholizmu i narkomanii na tle innych problemów społecznych. W pozostałych pracach analizowano wpływ trwającej w Polsce transformacji na postawy i zachowania związane z używaniem substancji psychoaktywnych.

Wszystkie doniesienia z dziedziny profilaktyki traktowały o programach adresowanych do dzieci i młodzieży. Większość to rozważania na temat warunków, jakie powinny być spełnione, aby program był skuteczny. Publikowano wyniki badań ewaluacyjnych konkretnych programów profilaktycznych, z których większość realizowano w szkołach. Programy te wpisywały się w działania profilaktyki pierwszorzędowej i przeważnie uwzględniały zarówno alkohol, jak i narkotyki. Pojawiły się też pierwsze doniesienia na temat bardziej kompleksowych oddziaływań realizowanych na poziomie społeczności lokalnej, co korespondowało z ogólniejszym trendem transformacyjnym delegowania na poziom lokalny coraz większej liczby uprawnień i obowiązków.

W artykułach o polityce wobec substancji psychoaktywnych również można zaobserwować zwiększające się zainteresowanie problematyką narkomanii. Publikowano artykuły informujące o konstruowaniu w innych krajach europejskich strategii zapobiegania narkomanii, wyniki badań na temat skuteczności różnych elementów strategii profilaktycznych. Artykuły wpisujące się w tematykę alkoholową oceniały w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej poziom przygotowania do zadań związanych z ograniczaniem rozpowszechnienia problemów alkoholowych, a także analizowały wpływ uwolnienia rynku alkoholowego na realizację celów strategii zapobiegania problemom alkoholowym.

W latach 1994–2001 dominacja w AiN artykułów autorstwa pracowników Instytutu Psychiatrii i Neurologii nie tylko nie zmniejszyła się, ale wzrosła, stanowiły one około 80% tekstów. Najczęściej byli to pracownicy trzech komórek badawczych: Zakładu Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami, Pracowni Profilaktyki Młodzieżowej „PRO-M” oraz Zakładu Psychologii Klinicznej.

Proces parametryzacji ocen pracy naukowców

Już pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia zaczęły uwidaczniać się naciski na poddawanie obiektywnej ocenie pracy placówek naukowych i indywidualnych naukowców. Dotyczyło to wszystkich dziedzin wiedzy. Od początku uznawano,

że ważnym elementem takiej oceny powinny być publikacje umieszczane w czasopismach naukowych wysoko notowanych w środowiskach międzynarodowych. Za takie uznawane są czasopisma, którym Instytut Filadelfijski, na podstawie indeksu cytowań, przyznaje wysoki współczynnik wpływu (*impact factor* – IF). W procesie parametryzacji oceny osiągnięć naukowych w Polsce, z roku na rok IF stawał się podstawowym kryterium oceny. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) ogłasza listy czasopism wraz z punktacją. Pracownicy naukowcy publikujący w czasopismach posiadających IF, zwykle wydawanych w języku angielskim, uzyskują wysokie oceny swojej pracy. Coraz więcej polskich badaczy zajmujących się badaniami różnych aspektów używania substancji psychoaktywnych z powodzeniem publikuje swoje prace w czasopismach indeksowanych. To jednak oznacza mniejsze zainteresowanie „Alkoholizmem i Narkomanią”.

Ogólnie rzecz biorąc, w wielu krajach czasopisma publikowane w rodzimym języku borykają się z problemem pozyskiwania dobrych autorów, bo nie-angielskie publikacje są znacznie rzadziej cytowane i przez to prawdopodobieństwo uzyskania IF jest bardzo małe.

W lipcu 1997 roku w Farmington w USA powstało International Society of Addiction Journals Editors (ISAJE). „Alkoholizm i Narkomania” od początku jest na liście jego członków. Na spotkaniach ISAJE wydawcy czasopism publikujących badania dotyczące substancji psychoaktywnych dyskutują nad merytorycznymi i etycznymi standardami procesu publikowania wyników badań z tej dziedziny. W lipcu 2000 roku na spotkaniu ISAJE w Krakowie powstała inicjatywa wypracowania strategii uzyskiwania lub podnoszenia IF przez francuskie, niemieckie, polskie i inne, wydawane w rodzimych językach czasopisma. Do tej pory nie udało się jednak wypracować strategii, która umożliwiłaby konkurowanie na międzynarodowym rynku wydawniczym z czasopismami anglojęzycznymi.

OSTATNIE DZIESIĘCIOLECIE AIN

Dwaj ostatni redaktorzy naczelni AiN (Bogusław Habrat 2002–2004 i Jacek Moskaiewicz od 2005 roku) musieli się zmierzyć zarówno z narastaniem problemów z pozyskiwaniem artykułów spełniających odpowiednie standardy naukowe, jak i z problemami finansowymi. W tym samym czasie podjęto też działania w kierunku poprawy atrakcyjności czasopisma dla potencjalnych czytelników i autorów. Dokonano kolejnych zmian szaty graficznej, które poprawiły estetyczne walory wydawanych zeszytów. W publikowanym przez MNiSW wykazie czasopism udało się skutecznie poprawić pozycję AiN – z jednego do siedmiu punktów, a w Index Copernicus osiągnąć wartość 4,53 punktu. W tym celu, oprócz utrzymywania wysokich wymagań merytorycznych wobec autorów, czasopismo musiało spełnić szereg dodatkowych wymogów formalnych, między innymi znacznie poszerzyć i umiędzynarodowić skład Rady Programowej. W 2002 roku Rada Programowa składała się z dziewięciu osób z Polski. Obecnie jest to grono trzydziestoduosobowe, z dwunastoma członkami z zagranicy.

Paradoksalnie, wraz z poprawą poziomu naukowego publikowanych w AiN artykułów, czasopismo stawało się coraz mniej atrakcyjne dla głównych sponsorów: PARPA i Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii. Agendy te są bowiem bardziej zainteresowane popularnymi publikacjami dla terapeutów i działaczy zajmujących się profilaktyką. Z czasem pozyskiwanie funduszy na wydawanie AiN było coraz trudniejsze.

Zawartość merytoryczna czasopisma w ostatniej dekadzie

W porównaniu z poprzednio omawianym okresem zmieniły się proporcje publikacji biologicznych i społecznych. Te ostatnie to prawie 70%. Proporcja artykułów poświęconych wyłącznie problematyce alkoholowej nie zmieniła się. Jedną czwartą stanowiły publikacje na temat narkotyków i również jedną czwartą – poświęcone ogólnie substancjom psychoaktywnym, które dotyczyły zarówno alkoholu, jak i narkotyków. W kilku pracach przedmiotem zainteresowania były legalne leki psychoaktywne.

Czasopismo utrzymało interdyscyplinarny charakter. Wszystkie reprezentowane w poprzednich dwóch okresach dziedziny wiedzy znalazły odbicie w publikowanych artykułach. W każdej z nich kontynuowane były wątki, prezentowane we wcześniejszych badaniach. Zdecydowanie zwiększyła się proporcja prac poświęconych polityce wobec substancji. W wielu artykułach dokonywano krytycznej analizy efektów zmian, jakie nastąpiły – z jednej strony, po liberalizacji polityki wobec alkoholu i z drugiej, po wprowadzeniu restrykcyjnych rozwiązań w stosunku do problemu narkomanii. Pojawiły się analizy prawne i ekonomiczne, dzięki którym kwestie alkoholu i narkotyków ukazano z szerszej, bardziej interdyscyplinarnej perspektywy.

Od początku nowego tysiąclecia Unia Europejska coraz wyższą rangę nadawała społecznym i zdrowotnym skutkom nadużywania alkoholu. Większe fundusze przekazywane na badania pozwoliły na kompleksową ocenę zjawiska – zarówno na poziomie UE, jak i poszczególnych krajów. Ta tematyka również była szeroko omawiana w AiN. W czasopiśmie pojawił się dział Komentarze, co nadało mu bardziej interaktywny charakter i wyzwoliło dyskusję nie tylko na temat polityki wobec substancji, ale także różnych zagadnień związanych z metodologią badań społecznych.

W latach 2002–2012 publikacje autorów z Instytutu Psychiatrii i Neurologii stanowiły niespełna połowę wszystkich tekstów. Pozostali autorzy pochodzili z innych placówek badawczych. To duża zmiana w porównaniu z dwoma wcześniej opisanymi okresami. Z jednej strony, można uznać za sukces zwiększone zainteresowanie szerszych środowisk polskich badaczy w umieszczaniu swoich prac w AiN, z drugiej – mniejsza niż dawniej proporcja autorów z IPiN może wynikać z tego, że częściej wybierają publikowanie artykułów w zagranicznych czasopismach posiadających IF.

W czasach parametryzacji oceny pracy naukowej placówek badawczych i indywidualnych naukowców, posiadanie IF staje się dla czasopism naukowych kwestią „być albo nie być”. Dotyczy to również „Alkoholizmu i Narkomanii”. Ważne, aby zmiany, jakie dla uzyskania IF będą musiały nastąpić w kształcie czasopisma, kryteriach kwalifikowania do publikacji i sposobach komunikacji między redakcją a potencjalnymi autorami, nie były wprowadzane metodą rewolucyjną, ale następowały stopniowo.

PIŚMIENNICTWO

1. Świąćicki A (1968) *Alkohol: zagadnienia polityki społecznej*. Warszawa: Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy.
2. Podgórecki A (1974) *Diagnostyczny obraz niektórych trudnych problemów społeczeństwa polskiego oraz refleksje socjotechniczne*. Warszawa: Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Uniwersytet Warszawski.
3. Podgórecki A (1976) *Zagadnienia patologii społecznej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
4. Falewicz JK (1974) Szkic ekspertyzy na temat alkoholizmu. W: Podgórecki A (red.) *Diagnostyczny obraz niektórych trudnych problemów społeczeństwa polskiego oraz refleksje socjotechniczne*. Warszawa: Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Uniwersytet Warszawski, 85–97.
5. Falewicz JK (1976) Społeczne uwarunkowania alkoholizmu w Polsce; próba diagnozy, prognozy i socjoterapii. W: Podgórecki A (red.) *Zagadnienia patologii społecznej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 347–370.
6. Batawia S (1978) Młodociani alkoholicy skierowani na przymusowe leczenie. W: Jasiński J (red.) *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*. Ossolineum.
7. Szelhaus S, Wójcik D (1978) Rozmiary, dynamika, determinanty i skutki spożycia alkoholu. W: Jasiński J (red.) *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*. Ossolineum.
8. Falewicz JK, Jasiński J, Raźniewski A (1975) *Alkoholizm. Elementy i problemy patologii społecznej w Polsce do roku 1990*. Raport Komitetu Badań i Prognoz „Polska 2000” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, 153–215.
9. *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982*, Dz.U. z 1982 r., nr 35, poz. 230.
10. Siemieński M (1985) *Po tej stronie granicy. Zapis stanu świadomości o polskich narkomanach i narkomanii w Polsce w pierwszej połowie roku 1981*. Warszawa: Wydawnictwa Radia i Telewizji.
11. Frieske K, Sobiech R (1987) *Narkomania: interpretacja problemu społecznego*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
12. Świątkiewicz G (2012) Uzależnienia od narkotyków – kontekst społeczny. W: *Uzależnienie od narkotyków. Podręcznik dla terapeutów*. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, 25–34.
13. *Ustawa o zapobieganiu narkomanii z dnia 31 stycznia 1985*, Dz.U. z 1985 r., nr 4, poz. 15.
14. Wald I (1988) O przyszły kształt programu badawczo-rozwojowego. *Alkoholizm i Narkomania*, Jesień, 9–15.

Adres do korespondencji
Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami
Instytut Psychiatrii i Neurologii
Sobieskiego 9, 02-957 Warszawa
tel. (22) 4582 784
e-mail: swiatkie@ipin.edu.pl

Otrzymano: 20.08.2013
Przyjęto do druku: 17.09.2013